

Ilona Hongisto

CLEAN UP THE MESS AT BERKELEY! Elokuvatutkimusta Kalifornian malliin

Berkeleyn yliopisto kuuluu Kalifornian osavaltion julkiseen yliopistojärjestelmään, johon kirjautuu vuosittain yli 200.000 opiskelijaa ja lähes saman verran opettajia ja muita työntekijöitä. Kymmenestä kampuskokonaisuudesta koostuvan yliopistojärjestelmän vanhin on San Franciscon kupeessa sijaitseva Berkeleyn yliopisto.

Berkeley tunnetaan ehkä parhaiten 1960-luvun opiskelijaliikkeestä ja sen poliittisista vastustajista. Sananvapaustaistelun ollessa huipussaan Ronald Reagan kilvoitteli Kalifornian kuvernöörin paikasta iskulauseenaan Berkeleyn kampuksen siivoaminen sosiaalipummeista. Reaganin poliittinen ura Kalifornian kuvernöörinä alkoi vuonna 1966, jolloin osavaltion yliopistojärjestelmässä otettiin myös ensimmäiset askeleet kohti lukukausimaksuja.

Sittemmin osavaltion ohjaksiin on astunut toinen sankari, jonka päätökset eivät ainakaan toistaiseksi ole vaikuttaneet yliopiston arkeen yhtä dramaattisesti kuin Reaganin kauden toiminta. Astuttuaan johtavaan asemaan Reagan vaihtoi yliopiston johtajat ja asetti omat edustajansa keskeisille paikoille. Neljä vuosikymmentä myöhemmin toimintasankari Schwarzeneggerin roolina on ollut lähinnä ylläpitää Reaganin luomaa perustaa. Berkeleyn kaupungista on tullut vauras, ylemmän keskiluokan rauhallinen asuinympäristö. Yliopistolla lukukausimaksut ja opiskelijamäärät jatkavat nousemistaan; molemmat liikkuvat kahdenkymmenentuhannen paremmalla puolella. Yhä useampi opiskelija tulee yliopistoon ulkomailta ja erityisesti aasialaisten opiskelijoiden määrä on huikea. Reaganin aloittamat pitkän tähtäimen siivoustoimenpiteet ovat tehneet Berkeleyn kampuksesta siistin ja tehokkaan – radikaalivasemmistolaisuudesta ja oikeustaisteluista on tullut ylemmän keskiluokan huono omatunto. Se nostaa päätään juhlapuheissa ja Bushin vastaisessa rintamassa.

Porno, historia ja psykoanalyysi

Nykypäivänä Berkeleyn yliopistoon ei tulla tekemään vallankumousta. Toiminta keskittyy kerhoihin ja harrastuksiin, värikkäästä menneisyydestä muistuttavat kampuksella mieltään osoittavat yksittäiset soturit. He tekevät säröjä muuten hyvin opiskelijavoittoisen Berkeleyn katukuvaan, mutta yhteiskunnallisista muutoksista ei heidänkään

toiminnassaan ole kyse. Agendalla saattaa olla jumalan nimen muuttaminen, Raamatun käännökset tai G.W. Bushin teloittaminen, mutta usein pelkkä performanssi on tärkeintä.

Yliopistoja vertailtaessa Berkeley on kuitenkin edelleen liberaalin ja edistyksellisen opinahjon maineessa. Käytännön politikointi ja yliopisto ovat kaukana toisistaan, mutta ilmapiiri on silti vahvasti (Amerikan) vasemmalla: noin 90 % yliopistokaupungin asukkaista äänestää demokraatteja. Elokuvakoulujen vertailuissa Berkeleyyn valtteihin kuuluvat nimenomaan liberalismi ja teoriapainottuneisuus. Vielä joitakin vuosia sitten New York University kilvoitteli elokuva-teorian ykköspaikasta Berkeleyyn kanssa, mutta sittemmin NYU:n elokuvaohjelmasta on tullut yhä selkeämmin käytännön elokuvakoulu. Berkeleyyn elokuvatutkimuksen teoriamaine nojaa voimakkaasti Kaja Silvermaniin, joskin myös Linda Williamsin rooli oppiaineen muokkaajana on ollut suuri.

Oppiaineen kiistaton keskusfiguuri Silverman vastaa lukukausittain vaihtelevista Merleau-Ponty-, Lacan- ja Freud-seminaareista, jotka ovat jokaisen aloittelevan jatko-opiskelijan kypsyyskoe. Silvermanin omat tulkinnot määrittävät kurssien sisällön, ja jos malttaa toimia annetuissa puitteissa, kokemus on hieno: hänen selkeä argumentaationsa ja ponnekkaat tulkintansa ovat harvinaista herkkua monisyisten teorioiden keskellä. Silvermanin opetusmetodin ongelma on lähinnä siinä, että haastaville näkökulmille ei juuri ole tilaa. Siinä missä esimerkiksi Linda Williams rohkaisee haastamaan, Silverman toimii itse asettamisissaan puitteissa. Hän on myös oppiaineen taidespesialisti, jonka kiinnostuksenkohteita ovat tällä hetkellä valokuva, essee-elokuva ja Eija-Liisa Ahtila.

Pornon papitar Linda Williams pitää oppiaineessa yllä foucault'laista perinnettä. Seksuaalisuuksien representaatiot ovat edelleen hänen tutkimuksensa pääosassa, mutta hän kertoo läpikäyvänsä parhaillaan siirtymää pornosta muihin muotoihin. Williamsin tutkimuksen ja hyvän ohjaajan maineen ansiosta seksuaalisuus, mielihyvä ja katsojien paikat ovat keskeisiä teemoja monen Berkeleyyn elokuvatutkimukseen hakevan opiskelijan hakemuksissa.

Silverman ja Williams pitävät yllä myös oppiaineen feminististä perinnettä. Kiinnostavaa tosin on, että feminismi ei näy oppiaineen opetustarjonnassa, vaan se alkaa olla itsestäänselvyys. Feminismin paikkaa ei tarvitse määritellä tai puolustaa sen enempää, se kuuluu automaattisesti oppiaineen ajattelutapaan. Sekä Silvermanin että Williamsin virat on sidottu myös retoriikan oppiaineeseen, jossa työskentelevä Judith Butler edelleen vahvistaa feminismin asemaa Berkeleyyn yliopistossa. Kaiken kaikkiaan feminismi ilmenee ehkä selkeimmin ruumiillisuuden kautta; Butlerin performatiivisuus, Williamsin Foucault-tulkinnat ja Silvermanin viimeaikainen innostus merleau-pontylaiseen ruumiinfenomenologiaan uusintavat tahoillaan feministisiä näkökulmia ja ajattelutapoja.

Oppiaineen muu opetus- ja tutkimushenkilökunta koostuu neljästä professorista. Varhaisesta elokuvasta ja skandinaavisesta kulttuurista kiinnostunut Mark Sandberg työskentelee elokuvan lisäksi myös Skandinavian laitoksella. Berkeleyyn oma kasvatti Anne Nesbet puolestaan on virassa myös slavistiikan oppiaineessa. Vasta hiljan oppiaineeseen palkatut Kristen Whissel ja Jeffrey Skoller työskentelevät ainoastaan elokuvatutkimuksessa.

Kristen Whisselin palkkaaminen Berkeleyn elokuvatutkimukseen kuvastaa oppiaineen muuttuvaa painotusta. Oppiaine on pitkään tunnettu nimenomaan pornon ja psykoanalyysin temmellyskenttänä, mutta painotus on tällä hetkellä kallistumassa varhaisen elokuvahistorian suuntaan. Erikoistehosteiden historiasta väitelleen Whisselin lisäksi myös Mark Sandbergin panos vaikuttaa siirtymään. Yhdysvaltain varhaisen elokuvan tutkimuksen keulapaikkaa pitää edelleen hallussaan Tom Gunningin ja Miriam Hansenin University of Chicago. Kilpailuasetelmaa ei vielä ole muodostunut – Miriam Hansenin on jopa kuultu tituleeraavan Berkeleyn elokuvatutkimusta ainoaksi ”kunnolliseksi” oppiaineeksi, Chicagon lisäksi.

Berkeleyn uudet tuulet puhaltavat myös neurotieteiden ja uuden median suunnasta. Neuvostoelokuvaan erikoistuneen Anne Nesbetin tekeillä oleva tutkimus käsittelee elokuvan ja neurotieteiden suhdetta, oletettavasti Eisensteinin hengessä. Oppiaineeseen palkattiin juuri myös uuden median spesialisti Wendy Chun, mutta hänen tulonsa ei vielä tätä kirjoitettaessa ole vahvistunut.

Opetuslapsista opettajiksi

Hallinnollisesti elokuvatutkimus on sidottu retoriikan oppiaineeseen. Yliopistohallinto teki viime syksynä aloitteen erottaa oppiaineet toisistaan kokonaan erillisiksi yksiköikseen, mikä todennäköisesti toteutuu tulevina vuosina. Opetussuunnitelman näkökulmasta tämä tarkoittanee elokuvakeskeisempää kurssitarjontaa, sillä nyt elokuvaopiskelijoiden opintosuunnitelmaan kuuluu myös muutama retoriikan seminaari. Siinä missä muualla maailmassa tunnutaan hallinnollisesti pyrittävän tieteidenvälisyyteen, Yhdysvaltain huippuyliopistoissa suositaan pieniä ja selkeästi rajattuja toimintayksiköitä. Tutkimuksen tasolla ylimenoja tapahtuu tietenkin jatkuvasti.

Jatko-opiskelijat valitsevat kaksi sivuainetta, joista kustakin heidän on suoritettava kaksi seminaaria ja työskenneltävä läheisesti yhden professorin kanssa. Kun jatko-opiskelijat saavat väitöskirjansa valmiiksi, heidän suoriutumistaan arvioi vähintään kolmen professorin komitea, joka koostuu opiskelijan kanssa vuosien varrella työskennelleistä henkilöistä. Jatko-opiskelijat valitsevatkin sekä yliopistonsa että sivuaineensa nimenomaan professorien perusteella.

Tutkimuksen tasolla tämä tarkoittaa paikoin turhankin suorita jatkumoita opettajien ja opiskelijoiden tutkimusten välillä. Kokeellisuuteen ei varsinaisesti kannusteta – muttei sitä toki kielletäkään – jolloin opetuslapsi-ilmiö tuntuu kovin voimakkaalta ja vakaalta. Jatko-opiskelijan näkökulmasta tämä toki tarkoittaa hienoa työuraa, sillä esimerkiksi Kaja Silvermanin tai retoriikan Judith Butlerin opetuslasten työnsaantimahdollisuudet ovat suorastaan huikeat. Myös selkeä viesti siitä, että väitöskirjan ei tarvitse sellaisenaan ravisuttaa tiedemaailmaa, voi olla jatko-opiskelijalle helpottava: väitöskirjanteko on tutkimuksen oppettelua, mullistuksia tulee tavoitella vasta myöhemmin.

Jatko-opiskelijat ovat asemaltaan hyvin selvästi oppiainehierarkian alimmilla portailla. Ensimmäiset kaksi vuotta kuluvat seminaareissa, seuraavat kaksi opetuksen parissa ja vasta sen jälkeen opiskelijoille taataan muutama vuosi palkallista kirjoitusaikaa. Keskimääräinen valmistumisaika on kuusi vuotta. Selkeästi määritellyt portaat antavat opiskelijoille aikaa miettiä omia kiinnostuksenkohteitaan ja

korkeatasoiset seminaarit auttavat selkeyttämään argumentaatiota. Samanaikaisesti järjestelmä kuitenkin tuottaa tilanteen, jossa opiskelijoiden on pakko mukautua professorien kiinnostuksiin: erikoistumismahdollisuudet rajoittuvat paikoin hyvinkin tiukasti tarjottujen seminaarien teemoihin. Parhaimmillaan yhteistyö voi olla tehokasta ja hedelmällistä, pahimmillaan opiskelija voi jäädä ilman tukea, jos kiinnostukset eivät kohtaa. Professorien tiukasti rajatut erikoisalueet ja opetuslapsi-ilmio eivät välttämättä toimi yhteen pidemmälle ehtineiden tai jo mielipiteensä ja uskomuksensa muodostaneiden opiskelijoiden kanssa.

Jatko-opiskelijoiden opetusvelvollisuus on sidottu rahoitusjärjestelmään. Yliopistojen tarjoamat rahoitusvaihtoehdot eroavat hurjasti ja koska Berkeley on julkinen oppilaitos, se ei pysty kilpailemaan yksityisten laitosten tarjoamien rahojen kanssa. Tapauksesta riippuen joko oppiaine tai yliopisto kattaa jatko-opiskelijoiden lukukausimaksut, mutta kaikille ei riitä muuta rahoitusta ensimmäiseksi kahdeksi vuodeksi. Sen jälkeen yliopisto kuitenkin palkkaa opiskelijat opetus-tehtäviin, joita riittää tarvittaessa väitöskirjan valmistumiseen asti. Jos valmistuminen venyy, opiskelija voi elättää itsensä opettamalla vaadittua enemmän. Rahoitusjärjestelmä tuo mukanaan opiskelijoille arvokasta työkokemusta ja oppiaineille halpaa työvoimaa. Se myös rajaa aloittavien opiskelijoiden määrän: vuonna 2006 elokuvatutkimuksessa aloitti neljä jatko-opiskelijaa, syksyllä 2007 saman verran.

Kokeiluja

Berkeleyn elokuvatutkimuksessa aloitettiin lukuvuonna 2006–2007 elokuvatuotannon komponentti. Kokeellisia elokuvia tehnyt ja niistä myös kirjoittanut Jeffrey Skoller palkattiin vastaamaan opetuksesta. Kiinnostavasti Skoller toi mukanaan myös Gilles Deleuzen kurssitarjontaan. Siinä missä esimerkiksi Jacques Derridan teesit ovat yliopistolla arkipäivää, Deleuzen, Henri Bergsonin tai vaikkapa Paul Virilion kaltaisiin teoreetikoihin tartutaan opetuksessa harvemmin. Deleuzelaiseen radikaaliin vastarintaan ja muutoksen ontologiaan suhtaudutaan innostuneesti, mutta se ei kuulu jokapäiväiseen keskusteluun. Tästä syystä Skollerin Deleuze-kiinnostus saattaa tuottaa elokuvatutkimuksen kokonaisuudesta poikkeavia uria, joiden toimivuus selvinnee vasta muutaman vuoden kuluttua. Kiinnostavasti uudet ajattelutavat ovat ennenkin löytäneet oppiaineeseen nimenomaan elokuvantekijän kautta. Retoriikan professori, elokuvantekijä ja -teoreetikko Trinh T. Minh-ha toi aikanaan oppiaineeseen postkolonialistisia tuulia; sittemmin hän on Skollerin ohella yhdistänyt Gilles Deleuzen ajattelua elokuvatutkimukseen.

Berkeleyn yliopistolla tehtävä innovatiivinen, uskalias ja yhteiskunnallisesti merkittävä tutkimus ponnistaa yliopistoinstituution rakenteista. Vaikuttaa siltä, että ihmisten laajempi maailmakuva, eräänlainen elämän ontologia, on tiukasti paikannettu instituution toimintaan, sen etuihin ja haittoihin. Tästä näkökulmasta esimerkiksi Michel Foucault'n asema amerikkalaisen humanismin perinteessä ei ole mitenkään yllätys. Seminaareissa diskursiiviset yksityiskohdat tuntuvat virittävän keskusteluja ja kysymyksiä herkemmin kuin laajemmat, ontologiseen kehikkoon liittyvät seikat. Retoriikan seminaareissa tekstien lähiluku on keskeinen metodi, ja se toistuu myös

elokuvatutkimuksen puolella. Painotusten, sanavalintojen ja lauserakenteiden – yksityiskohtien ja nyanssien – asema on huomattava. Tämä johtunee osittain myös siitä, että professorit palkataan edustamaan nimenomaan määrättyä tutkimusalaa tai -asetelmaa, jonka parissa he tekevät uransa. Näin yksityiskohtat, niistä kumpuavat näkemyserot ja alojen erikoisasiantuntijat, elävät ja toimivat institutionaalisissa rakenteissa suhteellisen vapaasti, painotuserojen puitteissa. Erot ja vapaus on istutettu yliopiston rakenteisiin.

Vapautta tuottaa myös Berkeleyn professuureihin kuuluva tutkimuspainotus. Elokuvatutkimuksen professorit *saavat* opettaa ainoastaan muutaman kurssin vuodessa, ja heille myönnetään sapattivapaa joka neljäs lukukausi. Järjestelmä takaa julkaisu- ja tutkimusvapautta, tasokkaan tutkimuksen ja antaa myös opiskelijoille mahdollisuuden osallistua tekeillä oleviin kirjoihin tai juuri valmistuneisiin tutkimuksiin opetuksen kautta.

Paikoin tuntuu kuitenkin siltä, että Reaganin siivouskäskyt ovat pureet vuosien varrella hieman liiankin tehokkaasti. Yliopiston arki tuntuu joskus turhankin selkeältä ja tasaoselta. Paikalliset hipit alkavat lähestyä eläkeikää ja 1960-luvusta puhutaan nostalgisten huokausten säestämänä. Säröjä tasaisen verkkaiseen arkeen pitääkin etsiä yliopiston ulkopuolelta.

San Francisco ja sen lähialueet ovat kuuluisia juuri yhteiskunnallisista ja taiteellisista kokeiluistaan: mitä erilaisimmat vapaaehtois- ja radikaaliryhmät sekä taidekollektiivit tuottavat säröjä institutionaaliseen toimintaan. Esimerkiksi kokeellisen elokuvan levittäjä *Canyon Cinema* ja esityssali *Artists' Television Access* rakentavat jatkuvasti vaihtoehtoista toimintaa.

Sattuma, ennakoimattomuus ja riskialttius eivät suoranaisesti kuulu Berkeleyssä vallalla olevaan humanistitraditioon, ja sitä kautta elokuvatutkimukseen, vaan keskeisintä tuntuu olevan tulkintojen aukottomuus ja käsitteiden kirkkaus. Näissä puitteissa Berkeley tuottaakin huippuluokan väitöskirjoja ja tutkimusta. Vaihtoehtoisia näkemyksiä Berkeleyn arkeen tuovat myös useat vierailijat. Sekä Nanterren yliopiston filosofian professori Catherine Malabou että Utrechtiin yliopiston naistutkimuksen johtaja Rosi Braidotti korostivat vierailuidensa aikana radikaalien uusien (ontologisten) lähestymistapojen keskeistä asemaa ja muutoksen mahdollisuutta. Jatkuva vierailevien professorien virta muista maailman kolkista tuo yliopistolle uusia asetelmia, jotka kenties saavat enemmän sijaa ajan kuluessa.

Jos jatko-opiskelija onnistuu löytämään itselleen suotuisat ohjaajat ja oman linjansa erikoisalueiden keskellä, opiskelu Berkeleyssä on erinomainen kokemus. Toisaalta jos tavoitteena on ”sekaisempi olotila” tai radikaalit aatteet, Berkeley ei kenties enää ole paras mahdollinen opinahjo. On kuitenkin selvää, että valtavat resurssit ja niiden mukanaan tuomat moninaiset asiantuntijat, seminaarivaihtoehdot ja vierailuluennot ovat inspiroivaa herkkua. Amerikan vuoteni hienoimmat oppimiskokemukset liittyvätkin juuri erikoisalueiden laajaan kirjoon ja lähiluvun mahdollisuuksiin.

Ilona Hongisto vietti lukuvuoden 2006–2007 University of California Berkeleyyn elokuvatieteen ja retoriikan laitoksella vierailevana tutkijana. Tutkijavierailun mahdollisti ASLA Fulbright -apuraha.